

ESEU DESPRE ESENȚA LUMII ȘI A LITERATURII

Neluând în seamă artele statice, arhitectura, sculptura și pictura, iar, din literatură, genul liric, să lăsăm privirea să poposească pe genul epic, pe genul dramatic și pe film, structuri narative bazate pe acțiune. De la început, trebuie precizat că arta, sub toate formele, a avut, drept scop, frumosul. Mai târziu, categoriei de frumos i s-au alăturat, ca nuanțe, sublimul, gustul, expresia și chiar urâtul, bulversând, în felul acesta, adevărata menire a artei. A doua precizare are în vedere forma de producere și de existență a operei de artă. S-a făcut artă, și se face, pentru a imita viața, sub toate aspectele. E adevărat că și aici s-au adunat nuanțele, mai mult încurcând, decât limpezind înțelegerea fenomenului artistic. Controversa s-a diluat, în vremurile moderne, prin ideea că arta nu imită realitatea, nu imită viața, nu imită nimic, ci este un simplu joc al fanteziei subiective, fără hotare. Categoria de frumos se potrivește, ca o mânășă, artelor statice, acestea stârnind, într-adevăr, senzația de frumos, prin îmbinarea formelor, dincolo de semnificațiile avute în vedere. S-a ajuns până la a face, din literatura epică și dramatică, un fel de artă statică, reducând conotațiile de orice fel, la țesătura textuală, la text. Accentul pe semnificativ, în detrimentul semnificatului, pare un puseu progresist, de care se bucură spiritele moderne. Într-adevăr, după mii de ani de acumulări, de la o vreme încoace, se operează, pentru a înțelege, prin simplificare, prin desfrunzire și cioplire, ajungându-se la un materialism grosolan și la un realism naiv, mulțumitor. Oricum ar fi, textul rămâne un mijloc de comunicare, o unealtă, cu ajutorul căreia se transmite un mesaj. A face scop din unealtă este ridicol. Aici suntem de aproape un secol și toată lumea e mulțumită. Textul se transmite pe sine și numai pe sine, narcisistic și absolut. Certamente, este o modalitate de anulare a operei artistice, intenționat sau nu. În viziunea modernă, opera estetică apare ca un copac desfrunzit, ca o găină jumuluită, spre satisfacția unor gurmanzi cărora le salivează papilele „îngustative”. Triunghiul epic al operelor narative, „narator-personaje-acțiune”, a fost scos în evidență, dar nu la modul esențial, ci declarativ. Dacă un anumit personaj se scoală, se culcă, deschide ușa, închide ușa, se duce undeva și se întoarce, înseamnă că el săvârșește anumite acțiuni, iar opera trebuie declarată „epică”, fără drept de apel. Și așa demonstrează toate teoremele criticii literare, cu vădită emfază și superioritate. Vom vedea că numita categorie a „acțiunii” este viciată și viciază, dacă nu chiar compromite, esența operelor narative. Dar, cum operele de orice fel sunt creații umane, să vedem esența

umanității, pe meleagurile pământești și nu numai. Plăsmuirile religioase, miturile, legendele, basmele, epopeile, tragediile, poemele în versuri, baladele, fabulele, romanele, nuvelele, schițele, toate acestea povestesc ceva, nareză ceva, adică, așa cum se spune sus și tare, acțiuni, un șir impresionant de acțiuni, munți de acțiuni, de mișcări, așa spune sarcastic: „după buget, coane Fănică”. Acest tip de acțiuni este, fără îndoială, necesar, dar nu suficient. Și, ca întotdeauna, din cauza copacilor, nu se vede pădurea. Nu se vede, dar ea există. Din cauza micilor acțiuni, nu se vede marea Acțiune, care este CONFLICTUL. CONFLICTUL există în viața reală a oamenilor și nu putea lipsi din plăsmuirile sale. Plăsmuirile sale spirituale imită, în felul acesta, viața, realitatea. Creatorii de artă imită conflicte reale sau inventează conflicte, unele chiar absurde. Într-o operă artistică, dacă nu există conflict, nimic nu există. El, conflictul, este geneza plăsmuirii, sămânța poveștii. Conflictul este tulburare de ape. Iar apele liniștite, de dinaintea conflictului, sunt DORINȚA, OBIECTUL DORIT, INTERDICTUL de apropiere a OBIECTULUI și RIVALII care îl râvnesc, în același timp. A se observa că ideea de conflict este acoperită de termenii: competiție, rivalitate, întrecere, turnir, duel, confruntare, adversitate, bătaie, dușmănie, ceartă, război, antonimie, antiteză. În natură, conflictul se vede sub formă de opoziție a forțelor, în gândire și cultură, sub forma dialecticii, iar în filosofia speculativă, sub formă de contraritate. Nimeni nu contestă, astăzi, existența conflictelor între civilizații, conflictele politice, economice, sociale, morale, juridice, psihologice, științifice, filosofice, să nu mai vorbim despre cele religioase, Așa-zisa intrigă a operei epice sau dramatice, este, de fapt, începutul conflictului, scânteia care devine incendiu, în punctul culminant, și se stinge în așa-zisul deznodământ. Ororile conflictelor generează, în sufletele oamenilor, trăiri puternice, devastatoare. De aceea, prin timp, ca un adevărat progres al umanității, s-au căutat forme de atenuare, de diluare a conflictelor, pentru că de eliminare nici nu poate fi vorba. În consecință, conflictele au fost mutate pe planuri artificiale, nonsacrificiale, în competiții sportive, în arte, în parlamente, în economia de piață, în diplomație, în negocieri de toate felurile, în comic, în umor, în satiră, în pamflet și în parodie, unde rivalii nu se mai suprimă fizic, sângeros, ci se înțeleg, reciproc avantajos, pe baza unor principii. Pe lângă îndulcirea conflictelor, umorul vine și divulgă vanitatea și naivitatea conflictelor, luându-le în derâdere. Epigrama, ca formă a umorului, privește nu spre sinele autorului, ci spre societate, ridiculizează, prin poantă, conflictul dintre valori și nonvalori, având, pe lângă trăirea estetică, o adevărată valoare educativă. Râsul relativizează absolutul gravității de orice fel, îi pune piedică violenței și mustăți autorităților imberbe. Epigrama este o epopee în rezumat, un roman în rezumat, este gena spirituală care are conflictul în sânge, în sine. Prin transcenderea gravității,

alături de alte forme ale umorului, epigrama lasă în urma ei, ca pe o păpușă veche, o literatură sentimentaloido-lacrimogenă, care și-a trăit traiul, și ne plasează pe sensul relaxat al bucuriei de a fi.

Janet Nică